

340. *In foro interno nulla requiritur duratio.* — Imo in foro interno penitus nulla requiritur diuturnitas, sed sufficit cohabitatio momentanea, vel copula, si animo vere conjugali fuit habita, Bosco, part. V, disp. 11, sect. 7, concl. 10, num. 484, ad finem, Sanchez, et alii communiter. Ratio est, quia diuturnitas tantum requiritur ad prudenter præsumendum in foro externo. quod de internis non cognoscit, nec iudicat, per vulgaria. Sicut e contra in eodem foro nullum erit matrimonium, etsi cohabitatio aliquot annorum, et copula multiplicata fuerit, si animo conjugali facta non est: doctores citati. Ratio est, quia in foro externo præsumptio cedit veritati, etsi absconditæ, a parte rei tamen vere existenti, arg. *Cum de indebito*, ff., de *Probat. cum concord.* «Nec firmatur solo tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit,» c. *Non firmatur*, 18, de *Reg. jur.*, in 6.

341. *Tam copula quam cohabitatio in foro externo præsumitur affectu maritali habita.* — Cæterum tam copula, quam cohabitatio diuturna, affectu conjugali habita in foro externe præsumitur, ita ut contrarium asserenti incubat probatio juxta dicta supra arg. c. *Is, qui fidem*, 30, h. t., et c. *Ad id.*, 21, eod. (ADNOTATIO LXVIII.)

342. *Error quadruplex.* — Quæritur III. An, et quando validum, aut invalidum sit matrimonium ex errore, aut dolo contractum? Ante responsionem notandum ex cau. 29, q. 1., quadruplicem esse errorem, personæ videlicet: «Conditionis, qualitatis, et fortunæ.» Error personæ est, et contingit, quando quis errat circa personam, putando, se contrahere cum hac, et est alia: prout contingit Jacob, qui putans, se contrahere cum Rachele, contraxit cum Lia, loco illius supposita, Genes., XIX. Error conditionis est, quo quis putat se contrahere cum libera, et est serva. Error qualitatis, qui contingit circa qualitates personæ, ut si quæ putatur esse pulchra, bona, nobilis, virgo, et est deformis, malitiosa, ignobilis, corrupta. Error fortunæ est, dum quis putat, se contrahere cum divite, vel plura media habente, et est pauper, aut non ita. ut credebatur, dives: qui error ad errorem qualitatis ab aliis non immerito reducitur.

343. *Error qualitatis subinde redundat in personam: et quando?* — Perro error qualitatis subinde talis est, ut etiam redundet in errorem personæ; et tunc contingit, quan-

do error vel versatur circa personæ alias ignotæ talem qualitatem, quæ est omnino singularis, certum individuum denotans: ut si quis consentiat cum primogenita, et dein adducitur secundogenita: vel cum qualitas aliqua est unicus finis matrimonii, ita ut hoc unice tanquam medium assumatur ad obtinendam illam qualitatem tanquam finem; qua qualitate prædicta aliqua persona creditur, vel talem ipsa se fingit. Plura de hoc errore vide apud Sanchez, lib. VII, disp. 18; Bosco, part. V, disp. 11, sect. 7, concl. 2. H. N.

344. *Matrimonium ex errore circa personam est nullum.* — Resp. I. Matrimonium ex errore circa personam contractum est nullum. Unanimis et certa, claris juribus, cit. caus. 29, q. 2, ibi: «Error personæ consensum conjugii non admittit.» Ratio est, quia errantis nullus est consensus, arg. lib. VIII et IX, c. *de Jur. et fact. ignor.*, ubi autem adest consensus, non adest matrimonium, can. *Sufficiat*, caus. 27, et c. *Cum locum*, 23, h. t., cum nuptias non concubitus, sed consensus faciat, l. *Nuptias*, 20, ff., de *Reg. jur.* Hinc ab omnibus error personæ numeratur inter impedimenta dirimentia.

De errore conditionis dicemus infra tit. de *Conjugio servorum.*

345. *Non item ex errore circa qualitatem, aut fortunam.* — Resp. II. Matrimonium contractum ex errore circa qualitatem, aut fortunam (etiamsi ex dolo aut simulatione alterius proveniat, et det causam contractui) validum est, nisi error redundaret in personam, aut talis qualitas esset actu vel virtute interne vel externe in conditionem deducta, Abbas in c. *Cum dilectus*, de *ius, quæ vi metusque causa*, num. 13, et ibi Glossa 7. *Ad fatuitatem*. Sanchez, lib. 7, disp. 18; Bosco, loc. cit.; Gutierrez, de *Matrim.*, cap. LXXXIX; Layman, lib. V, tract. X, part. IV, cap. II, cum communi aliorum, arg. c. *Ad apostolicam*, 18, h. t. et caus. 29, q. 2, ibi: «Non omnis error consensum evacuat, etc.» et ad finem: «Qui ducit in uxorem meretricem, vel corruptam, quam putat esse castam, aut virginem, non potest eam dimittere, et aliam ducere.» Ratio est, tum quia talis error non est circa substantiam, personam nempe seu corpus, quod mutuo consensu ad invicem traditur, sed tantum circa accidentia, quæ in ordine ad valorem non attenduntur per jura citata. Tum quia, si

error circa qualitatem invalidaret matrimonium, plurima matrimonia dissolvi deberent, vel saltem impugnarentur maximo cum damno tam prolium, quam conjugum, ipsiusque reipublicæ. Tum quia ita habet universalis praxis et consuetudo tribunalium quæ est optima legum interpres, c. *Cum dilectus*, de *consuetud.*

Infertur, validum esse matrimonium, quod cum Caia contrahit Titius putans, vel falso asserenti credens, eam esse sanam, vel virginem, vel divitem, aut virtuosam, cum tamen esset infirma, corrupta, pauper, aut vitiis dedita: etiamsi talis falsa persuasio fuerit causa, quod eam duxerit, non ducturus, si contrarium scivisset.

346. *Nisi talis error redundaret in personam.* — Dicitur autem notanter, «nisi error etiam redundet in personam,» quia tunc matrimonium invalidum quoque foret ex defectu consensus, utpote qui non ferebatur in personam, nisi præditam qualitate illa speciali intenta; prout doctores num. præced. citati, et alii communiter observant. De quo errore vide dicta n. 343.

347. *Aut similis qualitas esset deducta in conditionem.* — Dicitur ulterius, «Nisi talis qualitas actualiter, vel virtualiter, interne vel externe in conditionem esset deducta,» ut si quis interne ita cogitaret, aut externe diceret: «Si es virgo, aut dives, etc. volo, seu intendo tecum contrahere, alias non;» quia etiam tunc error circa qualitatem matrimonium invalidaret, possetque errore deceptus alteram partem iterum dimittere; Sanchez, loc. cit.; Bosco, loc. cit.; Gutierrez, loc. cit., n. 6; Layman, loc. cit.; S. Bonaventura, in 4, dist. 30, in *Expositione litteræ*, n. 4, et teste Sanchez, loc. cit., n. 21. Omnes alii. Ratio est, quia omnis contractus sub conditione honesta de præsentis initus conditione non subsistente nullus est, l. *Cum ad præsens*, 37, ff. de *Rebus credit.* et l. *Cum in secundo*, 16, prin. ff. de *injuncto raptu.*

348. *In foro externo non creditur, nisi probetur, qualitatem esse deductam in conditionem.* — Et quamvis in foro externo non credatur, nisi probet, quod non aliter, quam sub conditione talis qualitatis intenderit contrahere; nihilominus in foro interno invalidum erit tale matrimonium, si desiderata illa qualitas non existit, ita doctores præfati: ut proin a copula abstinere debeat, ac discedere possit, nisi velit consensu absoluto matrimonium ratificare: ut in multis casi-

bus tenetur, si nempe absque gravi præjudicio conjugis, aut prolium jam suscepturum discedere nequit, præsertim, si conjux desiderata qualitate carens dolum non fecit.

349. *In foro interno autem requiritur, ut habuerit actualem, aut virtuales intentionem non contrahendi, nisi existente, vel absente tali qualitate: nec sufficit intentio habitualis.* — Cæterum ut ex defectu hujusmodi qualitatis matrimonium sit nullum, requiritur, quod contrahens talem voluntatem aut intentionem conditionatam actualem, vel saltem virtuales habeat: nimirum, ut vel tunc, quando contrahit, actu habeat illam intentionem non contrahendi, nisi hanc qualitatem habeat: vel saltem prius eam intentionem ac tu habuerit, et per actum contrarium nondum revocaverit; sed virtute, seu virtualiter adhuc retineat: sola enim habitualis intentio ad propositum non sufficeret. Sanchez, loc. cit., num. 21; Gutierrez, loc. cit. num. 6. cum communi aliorum, qui per intentionem habituales ad præsens nihil aliud intelligunt, quam contrahentis dispositionem, qua in animo ita dispositus est, quod, si sciret compartem hac qualitate, quam inesse putat, vel audit, carere, vel aliqua qualitate, quam abesse putat, vel audit, affectam esse, cum illa non contraheret. Et ratio hujus limitationis patet ex dictis n. 345. ubi docuimus, matrimonium contractum ex errore circa qualitatem dante causam contractui (ita nempe, ut ob eum quis contraxerit, non contracturus, si contrarium sciret) esse validum atque adductis plurimis aliis doctoribus late probat Sanchez, lib. VII, disp. 18, a. n. 17.

350. *Solvitur obiectio.* — Objicies contra dicta num. præced. et contra conclusionem num. 345. positam. Sponsalia, et alii contractus ex errore vel dolo circa qualitatem dante causam contractui sunt jure nulli, vel saltem rescissioni obnoxii. l. *Eleganter*, 7, p. ff. de *Dolo*, et l. *Si dolo*, 5, c. de *Rescind. vendit.* ergo idem erit de matrimonio. Confirmatur, matrimonium gravi metu injuste incusso est nullum, quia metus talis obstat perfecto voluntario ad matrimonium requisito, juxta dicta num. 325, ergo etiam matrimonium initum ex errore, vel dolo, cum hic æque ac metus minuere videatur perfectum voluntarium. Resp. transmissio ant. negando Consequent. et paritatem. Disparitas est, quod de aliis contractibus habeatur specialis juris dispositio, non item de matrimo-

nio. Accedit, quod longe alia ratio occurrat in matrimoniali contractu; hic enim, si errorem aut dolum circa qualitatem nullus esset, plurima matrimonia dubia forent, et omnia litibus aut anxietatibus involverentur plurimaeque sequerentur absurda maximo cum scandalo, et damno tum privatorum, tum reipublicæ: ad quod evitandum jura teste consuetudine, et praxi optima legum interprete, merito aliter de matrimonio, aliter de reliquis contractibus disposuisse censentur; præsertim cum absurdum in omnibus dispositionibus sit vitandum, arg. 1. *Nam absurdum*. ff. de *Bonis libert.* et c. *In Genesi. de Elect.*

Ad confirmationem dico; etiam inter metum et errorem, aut dolum esse latum crimen: tum quia metus facilius probatur, quam error aut dolus; consequenter tantæ difficultates, et pericula non causantur, etsi ex metu matrimonia inita nulla sint. Tum quia metus minuit voluntarium etiam circa ipsam personam, non sic error circa qualitatem. Castro Palao, de *Sponsal.*, disp. 4, punc. 4, n. 4; Layman, loc. cit., n. 2.

§ X.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII, ET DE DISPENSATIONE EORUM: ITEM DE CONVALIDATIONE, SEU RATIFICATIONE MATRIMONII INVALIDE CONTRACTI, A POTIORI REMISSIVE: IN SPECIE TAMEN DE DISPARITATE CULTUS, SEU DE MATRIMONIO CATHOLICORUM CUM INFIDELIBUS CONTRACTO.

351. *Impedimenta impediencia de jure antiquo.* — Suppono ex theologia, impedimenta matrimonii alia esse impediencia tantum, id est, quæ solummodo impediunt, quod licite contrahi nequeat matrimonium, minime tamen faciunt, quin valide contrahatur, et contractum subsistat. Alia vero esse dirimentia, seu talia, quæ etiam faciunt, quod neque valide contrahi queat, et contractum non subsistat, sed dirimatur matrimonium. Impedimenta impediencia olim plura fuere, sequentibus versiculis comprehensa:

Ecclesiæ vetitum, necnon tempus feriatum,
Atque catechismus, crimen, sponsalia, votum
Impediunt fieri, permittunt juncta teneri.

ubi per catechismum intelligebatur quædam cognatio spiritualis imperfecta, arg. c. *Contracto. de Cognat. Spirit.* et c. *Per catechis-*

mum. eod. in 6. Per crimen vero intelligebantur varia enormia, quorum aliquod, si quis commisit, nubere alteri licite amplius non potuit. Quæ crimina Glossa, in c. 2. de *Pœnitent. et Remiss.* comprehendit illis versiculis.

Incestus, raptus sponsatæ: mors mulieris:
Susceptus propriæ sobolis, mors presbyteralis.
Vel si pœniteat solemniter: aut monialem
Accipiat: prohibent hæc conjugium sociandum.

352. *Et de jure novo.* — Verum quia impedimentum catechismi hodie sublatum est per concilium Tridentinum, sess. 24. de *Reformat.* cap. 11, ut notat Sanchez, lib. VII, disp. 40, n. 12. Criminum autem impedimenta impediencia per longævam consuetudinem ita habeantur abrogata, ut non amplius sint in usu, hinc quatuor tantum hodie adhuc vigent impedimenta impediencia sequenti versiculo comprehensa:

Sacratum tempus, vetitum, sponsalia, votum.

De quorum duobus prioribus egimus tit. XVI. De *matrimonio contracto contra Interdictum Ecclesiæ. De Tertio*, sponsalibus nempe, quod matrimonium cum alia quam sponsa impediatur, jam diximus supra demonstrando, ea sub gravi culpa obligare, consequenter facere, quod cum alia matrimonium licite contrahi non valeat. De quarto, scilicet voto, partim jam diximus supra a n. 223. partim dicemus tit. VI. *Qui Clerici vel voventes.* (ADNOTATIO LXIX.)

353. *Impedimenta dirimentia enumerantur.* — Impedimenta dirimentia hodie sunt quatuordecim, quia duodecim jure antiquo statutis duo adhuc, videlicet absentiam parochi cum duobus testibus: et raptum addidit concilium Tridentinum, ut suo loco videbimus. Comprehenduntur autem omnia sequentibus versiculis a D. Thoma, et Scoto adductis:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disoaritas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis: si forte coire nequibus,
Si parochi, aut duplicis desit presentia testis,
Raptaque sit mulier, nec parti reddita tutæ,
Hæc socianda vetant connubia: facta retractant:

Addunt etiam aliqui ætatem; verum quia impedimentum ætatis commode reducitur ad impedimentum impotentiae, a versiculis a D. Thoma, et Scoto relatis, non discedimus.

354. *De quorum singulis, ubi agatur, ostenditur.* — Porro de singulis his impedimentis

partim jam egimus, partim in subsequentibus agemus. Et quidem de impedimento erroris egimus præced. § a num. 342. De impedimento conditionis agemus tit. IX. De *Conjugio servorum.* De impedimento voti partim jam egimus a n. 223. partim agemus tit. VI. *Qui Clerici, vel voventes.* De impedimento cognationis sermo erit, tit. X, XI, XII et XIII, ubi de variis cognationibus agitur. De impedimento criminis, tit. VII. De impedimento cultus disparitatis discutietur infra n. seq. De impedimento vis, per quod intelligitur metus gravis, actum est § præced., a num. 323. De impedimento ordinis questio jam fuit supra a n. 228, et adhuc erit infra tit. VI. De impedimento ligaminis dicitur tit. XXI. *De secundis nuptiis.* De impedimento honestatis publicæ, agemus tit. IV. *De Sponsa duorum.* impedimentum affinitatis discutietur tit. XIV. *De Consanguinitate et Affinitate.* impedimentum impotentiae, tit. XI. *De Frigidis, et Maleficiatis.* impedimentum clandestinitatis, tit. III. *De Clandestina desponsatione.* Et tandem impedimentum raptus examinabitur § præsentia a n. 372 et seq.

355. *Ob impedimentum disparis cultus, fideles nec licite, nec valide contrahunt matrimonium cum infideli.* — Quæritur itaque I. Quid sit, et quomodo matrimonium dirimat impedimentum disparitatis cultus? Resp. Est illud, quod oritur ex disparitate in fide, aut religione inter fidelem et infidelem, seu inter baptizatum, et non baptizatum: cujusmodi sunt Judæi, Turcæ, gentiles; cum horum enim nullo matrimonium valide contrahere potest fidelis baptizatus, eo quod obstat impedimentum disparis cultus, puta, in religione matrimonium jure ecclesiastico dirimens. Communis, et hodie certa, praxique ecclesiæ confirmata, arg. can., *Cave.* 15, cau. 28, q. 1, et tota fere illa questione.

356. *Nisi Papa, prout potest, dispenset.* — Inferitur fidelem, id est, baptizatum nec licite, nec valide posse contrahere matrimonium cum non baptizato, Judæo v. g. Turca, vel gentili, sine dispensatione Papæ: hunc enim dispensare posse, inde patet, quod juxta communem doctorum solo jure ecclesiastico hoc impedimentum introductum habeatur. Quid juris autem de matrimonio infidelium inter se, et casu, quo unus eorum convertatur ad fidem, dictum est lib. III. tit. XXVIII.

357. *Cum hæreticis tamen valide etiam ab-*

que dispensatione contrahunt: dummodo ritu catholico contrahatur. — Quæritur II. An præfatum impedimentum involvat etiam hæreticos seu an valide, vel saltem licite contrahere matrimonium possit catholicus cum hæretico. Resp. I. Memoratum impedimentum dirimens non se extendit ad hæreticos: adeoque matrimonium catholici cum hæretico debite, ac ritu catholico contractum valet. Bosco, de *Impedim. matrim.* disp. 12, sect. 11, concl. 3; Sanchez, lib. VII, disp. 72, n. 2; doctor Angelicus, et Seraphicus in 4, dist. 39, q. 1, a. 1; Abbas, in c. fin. de *Condit. Apos.* n. 5, et ibi Joan. Andreas, n. 8; Cardinalis, n. 3; Navarrus, Manual. cap. xxii, n. 49, cum communissima, et hodie certa aliorum, arg. c. *Decrevit: de Hæretic.*, in 6, ubi supponitur matrimonium catholici cum hæretico valere, eo quod ibidem mulieres scienter nubentes hæreticis solummodo priventur dote, minime autem jubeantur separari a viro hæretico. Accedit universalis praxis et consuetudo ecclesiæ, hujusmodi matrimonia pro validis agnoscuntis, et sustinentis; quamvis ea prohibeat, uti dicitur infra n. 360.

358. *Solvitur objectio.* — Objiciunt adversarii ex concilio generali in Trullo, ubi can. 72. expresse irritum declaratur matrimonium catholici cum hæretico, illis verbis: « Non licere orthodoxum cum hæretico conjugii, nec orthodoxam cum hæretico: sed etsi quid ejusmodi factum apparuerit, irritas nuptias existimari, et nefarium conjugium dissolvi. » Accedit, quod can. *Cave.* 15, cau. 28, q. 1. eodem modo, et ob easdem rationes prohibeatur matrimonium cum infideli, ac cum hæretico, ibi: « Cave, christiane, gentili aut Judæo filiam tuam tradere; cave inquam, gentilem aut Judæum, atque alienigenam, hoc est hæreticam, et omnem alienam a fide tua uxorem accersas tibi: Prima conjugii fides castitatis gratia est. » ergo si ex hoc textu probatur matrimonium catholici cum infideli esse nullum; etiam nullum erit cum hæretico. Resp. Canonem 72, et nonnullos alios in Trullo editos, vel non esse authenticos, atpote non a memorato concilio, sed eo jam dissoluto, ab aliis episcopis editos, et a Sergio tunc Papa reprobatos, uti cum aliis late ostendit Barbosa, in can. Sextam. 5, dist. 16, n. 3 et 4, vel, si authentici sunt, et consequenter vi illorum matrimonia catholicorum cum hæreticis irrita forent, prout cum aliis non im-